

Három évtizedes régészeti működésemnek több mint fele idejében lényegében elpártoltam a magyar őstörténet vizsgálatától, holott annak idején erre voltam kiválasztva s egy kicsit kiképezve. A magyar történettudomány hivatalos álláspontját annak idején eszembe sem jutott megkérdőjelezni, netán kétségbe vonni. Honfoglalás- és államalapítás-kori temetők aprólékos feltárással bíbelődtem, majd néhány avar temetőben is ásatásokat végezhettem. Éppen benőtt a fejem lágya, amikor negyedszázaddal ezelőtt és éppen itt, Szegeden megkezdődött László Gyula professzor úr „kettős honfoglalás”-elmélete ellen az ösztűz. És bár – úgy érzem – jelentős megfigyeléseket sikerült tennem az avarkor időrendjére vonatkozóan (1973-ban), a régészet hagyományos és nemzetközi alaptételét, hogy ti. a tárgyak (*leletek*) népet (*etnikumot*) jelentenek, valamint, hogy a hasonló (*analóg*) leletek népmozgásokat bizonyítanak, vakon elfogadtam, és magam is beálltam a „kettős honfoglalás” bírálói közé (1978). Szakmailag és emberileg is elégtételnek érzem az Élettől, hogy most és éppen itt, Szegeden, László professzor úr jelenlétében felfedhetem tévedésemet és megkövethetem Őt!

A *Feltárult a múlt?* című könyvem megjelenése után, 1989-ben döbbsenem rá arra, hogy sem a jelenkor, sem a középkor meg nem érthető ősmúltunk (*őstörténetünk*) tisztázása nélkül. Ekkor úgy döntöttem, hogy erőm és képességeim szerint, a kezdetekhez kell visszatérni és onnan elindulni, mégpedig az eredeti műveket tanulmányozva. Azaz: megvizsgálni nemzeti történetírásunk születési idejét, a XVIII. századot, amikor még nem volt semmiféle *ellentmondás* a nemzeti hagyományok és éppen a XVIII. században egyre-másra közzé tett nemzeti *krónikáink* és a *történetírás* között! Otrókoci Fóris Ferentől, Bél Mátyástól, a már magyarul író (!) Bod Péteren át Pray Györgyig vettem sorba őket, majd Katona István, Horvát István, Fejér György, Kállay Ferenc, Wenczel Gusztáv következett. A törés, a meghasonlás azonban még a XVIII. század végén bekövetkezett, amikor a külföldi (elsősorban német) törté-

netúrok kihirdették a magyar és a finn-féle (később: finnugor) nyelvek rokonságát s ezzel nemzeti történetírásuk *szülőanyját* idegen *apával* termékenyítették meg. És a XIX. század történetírói küzdelmeit végigkövetve egyre világosabbá vált előttem, hogy őstörténetünknek is megvan a maga *trianonja*, amely csaknem egy évszázaddal megelőzte Magyarország Trianonját.

Mit jelent ez? Azt, hogy elvettek tőlünk *valamit*, amely minden nemzet (nép) életében fontos, sőt alapvető, s ezt a tudomány fennkölt talárja mögé rejtezkedve tették.

Horváth Endre a Tudományos Gyűjtemény 1823. évi 2. kötetében írta: „Látom én mi bujkál a harasztban. Egyenesen az, hogy dicső, nemes származásunkat velünk elfelejtessék s azután kisebbsítésünkben fokról-fokra szabadabban ugrándozhassanak ... hogy előbb zavarossá, azután kétségessé, végre semmivé tegyék (múltunkat) s a Magyart a magokban fennálló nemzetek sorából kitudják.” (Horváth Endre, Tudományos Gyűjtemény II/1823. 55. o.)

Az 1848/49-es szabadságharcunk vérbefojtása után még sokkal fontosabb lett önazonosságunk óvása, hiszen „...alig van nemzet, melynek becsületes nevére több szennyet igyekeztek volna némely ellenszenvéiek ragasztani, mint a magyarra”. (Jászay Pál, *A magyar nemzet napjai*. Új Magyar Múzeum II/1852. 787. o.) Az *ÁUO*-ról halhatatlan történettudósunk, Wenczel Gusztáv 1851-ben papírra vetett sorait *ma* is írhatta volna: „A tudományok körében vannak kérdések, melyeknek tisztába hozatása egyszersmind a társadalmi lét tekintetében is lehet oly érdekes, sőt oly sürgetős, hogy eltekintve egyesek tudományos gyönyörködésétől, szükséges föltételnek látszik lenni, miképp egész nemzetek az emberiség nagy családjában és más nemzetek irányában állásukat megismerjék, s ahhoz képest magokat viselhessék. Ilyen reánk, magyarokra nézve nemzetünk eredete. Hatása e kérdésnek sokkal tovább terjed, mint fogalmazása első pillanatra mutatni látszik. Következményei pedig, főként ma (!) midőn a germán, a román és szláv származású népek őstörténetükből merített indokoknál fogva általában s név szerint nemzetünk és nemzetiségünk felett különös előnyöket igényelnek, oly fontosak, hogy practikus értelemben is annak minél tökéletesebb megol-

dása napról-napra jelentékenyebbé válik. Nem arról van tehát szó, hogy kívánja-é, szép időtöltésnek tartja-é, érdekes tárgynak nézi-é, stb. ezt a kérdést valaki. A dolog természetében fekszik, hogy minden, ki magát való magyarnak érzi, általa érdekelve van! Azon kívül, tekintve a kérdés megdöntésének komoly következményeit, nemzetünk és nemzetiségünk szent ügye szükségessé is teszi, hogy tudósaink... tisztába hozását minden módon és egész erővel elősegíteni ügyekezzenek, s hogy a magyar nagyobb közönség is azoknak ügyekezeteit éber figyelemmel és részvétellel, tehát szívvel és lélekkel kísérrje és pártolja.” (Wenczel Gusztáv, *Eszme-töredékek a magyarok eredetéről*. Új Magyar Múzeum VI/1851. 305–306. o.)

S itt most hadd tegyek egy kis kitérőt. Miután kéziratos nagyobb munkámból megjelent (sajna, nem történettudományi szaklapokban!) egy ún. mintafejezet, illetőleg egy ifjúságnak szánt kis könyvecske, nem kevesen gúnyoltak, hogy *őskövületekkel* hozakodom elő, amely nemcsak korszerűtlen, de téves is.

Legyen szabad megemlítenem, hogy Berta Árpád tanár úr itt is elhangzott előadásának alapötlete Dankovszky Gergelytől származik 1825-ből, amelyet 1851-ben Jerney János továbbfejlesztett. Íme:

	Dankovszky	Jerney	Berta	X
Kabar	–	–	–	kóbor
Nyék	neki (megy)	nyaka	széle	
Megyer	megere: mell-erő	mell-erő	–	magy-er, mansi
Kürt	kürtöl / kürttel	kürt	mellső	
Gyarmat	jámat? / jár!	gyomra	hát mögötti	
Tarján	tábor sz. őrt áll?	tarlja	alkirály, kovács	
Jenő	jó nyak	könyök	oldalsó	korom
Kér (Kara)	kar	kar-ja	hátsó	fekete
Keszi (Kaza)	kézi	keze	töredék	
Szavarti	húnzavar = mejj-erő	–	jobboldali (j.számny) árti: mögötti	

„A (törzs) nemzetségneveket már Dankovszky igen avatatlanul fejtegetvén és nagyon elferdítve magyarázván, azok állítólagos értelméből azt erőszakolta kimutatni, hogy ezen nemzetségek a magyar hadseregbeni foglalkozásoktól és rendeltetéseként nyerték nevezetüket. Jerney még

rovább menvén ...a kürt alakban táborozó magyar hadosztályok értelmes elnevezései.” (Szabó Károly).

Dankovszky Gergely, Hungariae Géntis avitum Cagnomen, Origo genuina, sedesque priscæ, – ducentibus Graecis Scriptoribus coævis detectæ. [*A magyar nemzet ősi neve, tulajdon eredete és hajdani lakhelye*] Posonii 1825. Ismertetése: Y., *A hazai irodalomtudomány*. Tudományos Gyűjtemény IX/1825. 97–121.; Jerney János, *Keleti Utazása a magyarok ősi helyeinek kinyomozása végett*. Pest I. 1851. 80–88. o.; Szabó Károly, *A hét magyar nemzetségről*. Új Magyar Múzeum II/1852. 827–852. o.

És mégis milyen lelkesedéssel fogadta a szakma! Lássunk egy példát’

„Nemrég alapvetően új szempontú, igen figyelemre méltó kísérellettel jelentkezett Berta Árpád. Megalapozott feltevése szerint Bíborbanszületett Konstantin szövegében nem véletlen a törzsek felsorolásának a sorrendje, hanem az élő szervezet valós felépítését tükrözi. Úgy véli továbbá, hogy a törzsek nevei a törzsi szervezetben elfoglalt helyüket jelölik és eképpen fejthetők meg.” (Fodor I., *A magyarság születése*. Bp., 1992. 119. o.) De megemlíthetem – példa gyanánt – Róna-Tas András professzor úr kazár szómagyarázatát is, amelyet először 1830-ban Malxolm fejtett ki (Geschichte Persiens. 82. o.)

Hadd említsek még egy külföldi példát. Pekkanen finn kutató szenzációs felismerése, hogy ti. Publius Ovidius Naso Tomiban már Kr. sz. táján említi a magyarokat *meter-* néven, Horvát István 1830. évi Tudományos Gyűjtemény V. kötet 16. oldal fellelhető, majd részletesen kifejtve Jerney János, *Keleti Utazása a magyarok ősi helyeinek kinyomozása végett*. Pest I. 1851. 107. oldalán.

A kiindulópontok, a gyökerek tehát a történettudományban is nagyon fontosak, hiszen *ahová csalánt vetek, ott búza nem terem!*

Nemzeti krónikáink és ősi hagyományaink szerint a magyarok a hunok, avarok, onogurok rokonai, akik Magna Scythiából származtak. Egyes vezető történészeink úgy fogalmazzák „hun–avar álnév alatt” éltünk volna, holott a hun, avar, sőt a magyar is az adott korban csak olyan kifejezés lehetett, mint a „szovjet ember” (!) manapság.

Vajon felfedhetjük-e egyáltalán a régmúltat? Vannak-e ehhez eszközeink?

Az iskolázott emberek számára nyilvánvaló, hogy a múlt megismerésének négy fő forrása van:

a) a nyelv;

b) az írott források;

c) a tárgyi források (régészet, embertan, állattan, etc.);

d) szellemi örökség, azaz a hagyományok, a művészet, a zene, a folklór és a néprajzi források.

A történettudományban hosszú ideig elfogadott alapelv volt, hogy egy nép történetének vizsgálatakor elsődlegesek a hazai kútfők! A magyar őstörténeten ez kétszáz esztendeje nincs így! Olyannyira nincs, hogy a XVIII. századi Schlözer, a XIX. századi Roesler és Dümmler a magyar krónikákra vonatkozó lesújtó és megsemmisítő álláspontját viszontláthatjuk például a 10 kötetes Magyarország történetében és a 3 kötetes Erdély történetében is! Vagy akár, némileg szelídebb formában, a Korai Magyar Történeti Lexikonban. (Elég felülni mondjuk az Anonymus és a hun–magyar rokonság szócikkeknél.)

A nyelv kérdése látszólag sokkal tárgyyszerűbb, sokkal egzaktabb, hiszen a magyar nyelv létezik és tanulmányozgató. A nyelvrokonság jól megállapítható, ha létezik olyan nyelvi emléktanyag, amellyel összevethető. Csakhogy – rendkívül különös módon – sem a *szkíta*, sem a *hun*, sem az *avar* nyelvből személy-, méltóság, törzs és földrajzi neven kívül semmiféle nyelvemlék nem maradt fenn! Sőt, a *kazár*ból sem, hiába böngésszük Golden szójegyzékét. Ezt minden kutató elismeri (Schneider, Pohl, Golden etc.), mégis „pontos” meghatározásokat olvashatunk: a szkíták iráni nyelvűek, a hunok és avarok, valamint a kazárok is török nyelvűek voltak. Ez a *kinyilatkoztató tudomány* legújabbban (s éppen egy szegedi kiadványban!) már odáig megy el, hogy „Attila kardja, Árpád kardja” főcím alatt „Irániak, szármataik, alánok, jászok” alcím olvasható. A „bizonyára”, „valószínűleg”, „feltehetően” szavak nemegyszer helyettesítik az argumentumokat, sőt nagyhígyúként szerepel a „közmegegyezés van a tudományban arra nézve, hogy...” kezdetű érv. S Makkay János idei kis könyvével kapcsolatosan hadd tegyek ismét egy

kis kitérőt. Ezek a kis könyvek igen fontos szerepet játszanak a közvélemény alakításában s ezt nagyon is régtől tudjuk. Álljon itt Kállay Ferenc intelme a Tudománytár 1835. évi hatodik kötetéből:

„A história tanulásának haszna ugyan közönségesen el van ismerve, de annak, ki históriai régi tárgyakról ír, vállalatja súlyos és nehéz, mert nemcsak a tárgyak választásában és históriai összeillesztésükben sok nehézségeken kell győznie, hanem amellet az előadásra és felöltöztetésre is gondot kell fordítania, hogy olvasások mind kellemetes, mind a lélek tehetségeinek kifejlésére tekintve, épületes is legyen.”

„Minél főlebb lépünk a históriában, annál homályosabb a látóhatár, szűkebbek a nemzetek eredetéről és elágazásaikról szóló források; utoljára magas felhők közé rejti magát a história, honnan alig törhet valami tiszta sugár által, amely a bűvárkodót megörvendeztetné.” (Kállay Ferenc, Tudománytár VI/1835.30.o.; Tudománytár XI/1839. 292. o.)

Az utóbbi évek terméséből hadd említsem meg – László Gyula könyvein kívül – Erdélyi István, *A magyar honfoglalás előzményei* (1986); Bartha Antal, *A magyar honalapítás* (Bp., 1987); Fodor I., *A magyarság születése* (1992.); Kristó Gyula., *Honfoglaló fejedelmek: Árpád és Kurszán* (1993); Erdélyi István, *Magyar őstörténet* (1993) és Makkay János, *A magyarság keletkezése* (1993) című munkákat. Ezek véleményformáló szerepét kétségbe vonni nem lehet (s talán ide számítható az én „Kik vagyunk? Honnan jöttünk?” c. könyvecském is). De már nem olyan egysíkú a kép, mint korábban, hiszen napvilágot láthattak két vezető kutatót súlyosan érintő könyvek: Götz László, *Keleten kél a nap* (1990, majd a teljes mű 1994-ben); Pap Gábor, *Jött éve csodáknak* (1993); Sára Péter, *A magyar nyelv eredetéről másképpen* (1994); Kiss Dénes, *Az Ósegy titka és hatalma* (1994). etc.

Kétségtelen, e műveknek nem egyforma „tüzereje” van a közönségre (már ti. az olvasóközönségre) nézvést. A tudósok ugyanis régtől három kategória alapján osztályozhatók: tehetség – szorgalom – hatalom. A három a legritkábban fordul elő együtt. Nálunk talán Hóman Bálint és egy rövidebb ideig talán a régészetben Fettich Nándor neve említhető. Sokkal gyakoribb, hogy a tehetség a szorgalommal párosul, de hatalom, befolyás nélkül. Természetesen van szorgalom + hatalom

képlet is, sőt mindegyik kategória létezik önállóan is. Hogy mire képes még manapság is a hatalom a tudományos életben, legyen szabad megemlítenem, hogy történeti szakfolyóiratok a nekik megküldött Szász-Bakay, Attila, Sacra Corona Hungariae és a Kik vagyunk? című könyveket, mint recenzálandó munkákat nem voltak hajlandók elfogadni, hanem visszaküldték!

Sőt! Az idei Nemzetközi Finnugor Kongresszuson nem fogadták el a jelentkezésemet, mivel előadásom címe ez lett volna: „Hogyan lettünk finnugorok?”

A történettudomány mindig is a politika szolgátlánya volt, ez ellen hadakozni értelmetlen. Ám tudományos érvek a politika előírásait mégsem volna szabad tekinteni. Miért nem szabad például a szavárdokat a szabirokkal azonosítani? A szavárd nem egyenlő a szabirral! „Könnyen belátható, hogy milyen súlyos következményei lehetnek annak, ha a szavárd nevet a szabirból magyarazzuk. Egy ilyen feltevés ugyanis már elégséges ahhoz, hogy alapul szolgáljon bizonyos őstörténeti koncepcióknak.” (Berta Á., *Élet és Tudomány* 1989. 772. o.)

A kutatók által képviselt álláspontok természetesen *különbözők*, s ez rendjén is van, hiszen a *múlt* teljes valójában megismerhetetlen! De ezt mondjuk meg becsületesen! Nem kell feltétlen hatalmas vargabetűket leírunk tudományunk védelmében. S erre igen jó példa a magyar honfoglaláskor régészere. Nem jelentéktelen befolyással (hatalommal) bíró vezető kutatóinknak 16 esztendőre volt szükségük annak belátására, hogy a IX–X. századi honfoglaló magyarnak tartott emléktárgyak rokonságai a földrajzi szélesség 60–50° közötti övezetben *nem* találhatók fel! Újra felfedezték Bóna István kétségtelenül helyes és okos tanulmányát (*Régészetünk és Kelet-Európa*. MTA II. OK 28. 1979. 39–48.), amelyben kimondja: a régészeti leletek nem azonosak az etnikumokkal, a rokon (analóg) leletek nem jelentenek okvetlenül népvándorlást vagy bevándorlást, sőt az új nép bevándorlása egyáltalán nem biztos, hogy új anyagi kultúrát teremt. Ebből a helyes ítéletből azonban, furcsa csavarral, különös következtetéseket vontak le.

Abból indultak ki „természetesen”, hogy az *előmagyarság* Kr. sz. előtti 1000 táján szakadt ki az „ugor” közösségből, vagy – amint

Makkay János fogalmazott „az Urál vidékéről elsodorták (!) az ősmagyarokat a törökök” – s így levonultak a Volga–Káma vidékére (Magna Hungaria), majd innen tovább vándoroltak délnyugat felé. Fontos momentum, hogy a magyarság *szüntelenül vándorolt!* és mindig valamely más népnek a „védelve” alatt állt, magyarán annak a szolganépe volt. Miután azonban – a besenyők által megveretve – menekültáradatként bezúdultak a Kárpát-medencébe az *európai civilizáció* hatására egészen új anyagi kultúrát hoztak létre, mivelhogy kívánták, hogy befogadják őket Európába. Így tehát itt, a Kárpát-medencében alakult ki a tarsolylemez, szablys, veretes öves, csizmaveretes, csüngős, rozettás lószerszámos, etc. anyagi kultúra és így nem csoda, hogy alig van keleti analógia (talán Turajevó Dél-Baskíriában) s alig van magyar temetkezés a Kárpátoktól keletre (talán Krülosz, az Ingul-mente, Prezemyśl, Szudova Visnya, Nyikoljovka etc.).

A legközelebbi nyelvrokonaink, a vogulok és az osztyákok félczer éven át megőrizték az anyagi és szellemi kultúrájukat változatlan formában, ám mi, magyarok nem. Miért nem? Mert „fejlettebbekké” tettek bennünket a törökök.

Nemrégiben érkezett haza az a 14 fős lovas csapat, amely a honfoglalás 1100 éves évfordulója tiszteletére, végiglovagolta a több ezer km-es távot, mégpedig 120 nap, azaz négy hónap alatt! Ez a lovastúra rendkívüli tanulságokkal szolgál számunkra. Megerősíti (vagy legalább is lehetővé teszi!) azt a régiek által halványan már megemlített gondolatot, hogy Árpád népe, ha szabad így mondanom, „egy menetben” érkezett meg a Kárpát-medencébe. Tehát nem szakadatlanul vándorolt. S itt igen fontos az a Konstantin-féle adat, hogy a magyarok a kazárokkal három évig harcoltak együtt! Igen jellemző, hogy a 3-at 203-ra először Thunmann javította át 1774-ben (!) (Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker. Leipzig, 1774, 134.o. = kihagyták a másolók a szigma betűt!)

Általános nézet, hogy a kétszáz év a helyes, de bizonyíték: semmi! Ugyanígy a „levegőben lóg” a kabar-kérdés. Kik voltak a kabarok és milyen nyelven beszéltek? Mit jelent valójában, hogy a kazárok nyelvére

megtanították a magyarokat, de beszélnek a magyarok nyelvjárását (dialektósz!) is?

Árpád magyarjai a Déli nagy szellemi kultúrkör tárgyi anyagával, viseletével jelentek meg (Perzsia) és nem itt találták ki tárgyaikat!

Ezért is „veszett ki” egy-két nemzedéknyi idő alatt. Helyes lehet tehát Révész László feltevése, ám – meglehet – csak azzal a módosítással, hogy ez a „korai” társaság már 860-as évektől itt van!

Ha feltételezzük – s ehhez megvan a jogunk, mert minden más őstörténeti nézet is feltevés, ide értve a finnugor-elméletet is – hogy a magyarság őshazája a nemzeti hagyomány, a krónikáink állítása szerint Magna Scythia volt, azaz a Káspi-tótól keletre eső vidék (az ókori Oxus és Jaxartes tája), ahonnan az avarok, a hunok, sőt a szkíták is származhattak, akkor lehetségesnek tarthatjuk, hogy eleink már a Kr. sz. utáni V. században, majd a vár-hunokkal a VI. században eljutottak a Kárpát-medencébe, majd a VII. században az arabok nyomására részben elhagyták ősi földjüket, részben északnyugat felé húzódtak. Így kerülhettek ősmagyarok a Volga-vidékére (Julianus-magyarjai), a Kaukázus déli oldalára (szavárd vagy szabir-magyarok) és a Volga-torkolat, illetve a Kubán mentére. A magam részéről ide helyezném Etelközt is és nem a Donyec (esetleg a Don) vagy az Al-Duna vidékére. A 811. illetőleg a 838/39. évi 860. adatokat pedig úgy értelmezem, mint a 862. évit, a 881. évit, a 884. évit, sőt, a 892. évit is, vagyis éppen úgy „kalandoztak”, mint 899 után Nyugat-Európába! Az erős magyar sereg megjelent az Al-Duna vidékén is, ezért említik az arab utazók a Dunát, meg azért, mert Árpád népe később oda vonult!

Szükségtelennek gondolom, hogy képeket vetítsek fel fegyverekről, ékszerekről, egyéb tárgyakról, hiszen éppen arról van szó, hogy a tárgyak önmagukban egyszerűen csak kor- és divat-jelzők, azaz időhatározók (szerencsés esetben) és nem etnikum-jelzők! S ez áll a hunokra, az avarokra, a bolgárokra és a magyarokra is. Amikor Jankovics F. 1834-ben meghatározta a honfoglaló magyar anyagot, amikor Pulszky Ferenc 1874-ben körülírta az avar emlékeket, amikor Hampel József, majd Fertich Nándor nyilatkozott az ún. griffes-indásokról, amikor 1926-ban Alföldi András meghatározta a hun kori emléanyagot, mindannyian az

érmékből indultak ki, helyesen. A honfoglaló sírok közül 108-ban voltak érmék s ezek közül 70 darab dirhem, ám csak 900-tól 924-ig terjedő időszakaszról? Miért? Azt mondják, arab kereskedők jöttek-mentek. Korábban miért nem? Hiszen 650 tájától az övék volt Közép-Ázsia nagy része. Arab dirhemek miért nincsenek avar sírokban? S miért nincsenek bizánci érmék ún. késő avar sírokban? A kazárok az arab ezüst dirhemet használták (Sztárij Ószkol, Csernyigóv, Pogrebnoje, Krivjanszkája, etc). Lehetséges, hogy a Kárpát-medencébe költözés utóvédjei hozták magukkal az arab pénzeket „otthonról”, az ősi földről? S ez szakadt meg végleg Kazária bukása után!

Az ókorban azonban a divat sokkal többet jelentett, mint amit manapság értünk alatta. Nem arról van tehát szó, hogy akárki, akármit, akármikor magára ölthetett, hanem egy nagyon pontosan meghatározott szellemiség alapján lehetett megcsinálni, megcsináltatni vagy beszerezni bizonyos kellékeket, fegyvereket, tárgyakat, ékszereket. Az azonban, ahonnan és amit beszereztek, alapvetően jellemző és fontos. És éppen az a régészet feladata és célja, hogy megrajzolja ezt a szellemi hátteret. S ezt ne primitív módon tegye! Ne egy agyagedény „rácsmintája”, vagy egy sárga edénydarab legyen a „kor divatjának sikolya” (ahogyan Ricz Péternél olvashatni), és ne határozzunk kort „nagy valószínűséggel” semmiségek alapján és egymásra gazdagon hivatkozva, hanem – ha lehetséges – hívja segítségül a régészet a két fő forrást, a nyelvészetet és az írott forrásokat, valamint a történeti hagyományt, mert a régészet önlábán nem képes megállni, ha tetszik ez nekünk, ha nem! (Ez a megállapítás természetesen az ókori Kelet és az antik világ kultúráira így nem érvényes, mert ott nagyszámú írott emlék van!). A hamis kiinduló pont az egyik legnagyobb buktatónk. Például: „mint tudjuk, a szkíták iráni nyelvű és kultúrájú népek s mivel a szarmaták is a szkíta nyelvet beszélték, ők is irániak”, holott ezt éppen nem igazolja semmi komoly történeti adat! Minden „alapkönyvben” olvashatjuk, az avarok török (esetleg mongol) nyelvű népek voltak, holott ezt – a rovásírás-megfejtési kísérleteket is figyelembe véve – eddig senki nem igazolta! Ha kezünkbe vesszük az egyik legújabb összefoglalást, Walter Pohl, *Die Awaren* (1988) című könyvét, abból is csak azt tanulhatjuk, hogy a megmaradt tucatnyi avar

név alapján nem lehet dönteni. Az avar birodalom nyelveiről csak a Szent Demeter csodáiban történik említés, hogy ti. a latint, a szlávot és a bulgárt (a hunt) használták. Priszkosz is ugyanezt mondja Attila udvaráról: a latint, a gótot és a hunt beszélték. De milyen volt a hun nyelv? Ez itt a nagy kérdés! Mert az is, több, mint valószínű, hogy a „bolgár” nem keveréket jelent, hanem a bolga (Itil) szóból ered, és a bolgár-török valójában: hun. S itt érkezünk vissza az ún. „kettős honfoglalás” kérdésköréhez. Miért jöttek a Kárpát-medencébe a népek évezredek óta? Volt valami különleges mitikus ereje ennek a földnek?

A másik alapkérdés: az itt megtelepült népeknek (szkíta, szarmata, hun, onogur, avar, besenyő, jász, magyar) döntően miért csak magyar helynévi emléke van (a kisebb számú szláv és német neveket sem feledve)? S Tólos Géza egyáltalán nem túlzott, amikor László Gyula nagyszemű sejtéséről beszélt (1989), mert valóban hatalmas kincseshánya az az „óriási néptömeg, amellyel alig tudunk mit kezdeni”, hacsak nem tesszük fel, hogy a Györök, az Iklód, az Acsád, a Babót, a Baján, a Bozsok, a Bejc, a Gencs etc. nem egy döntően magyarul beszélő néptömeg hagyatéka, igen erős török hatással, amely nem az Árpád-korban, hanem sokkal-sokkal korábban keletkezett. Újabbán ismét felmerült Vámbéry Ármin ötlete, hogy ti. Árpád népe nem magyar nyelvű, hanem török volt, amely kisszámú (70 ezer) nép később – éppen úgy, amiként a bolgárok elszlávosodtak, Árpád törökjei pedig elmagyarosodtak. Nem tudhatjuk, így volt-e vagy sem, de a IX–XII. századi ún. korai hely- és személynév anyagunk – úgymond – törökös jellege önmagában ezt semmiképpen sem bizonyítja, hiába erőlködik Makray János. A török és a magyar nyelv egymás mellett élését én például már a hun-kortól feltételezem és munkahipotézisem az is, hogy a belső-ázsiai eredetű mongolid jellegű avarok törökök, a vár-hunok pedig döntően magyarul beszéltek. Így tehát magyar nyelvű népesség Kárpát-medencei jelenlétével legalább a Kr. születési utáni V. századtól számolok.

Tudom jól, hogy az ezerszer kigúnyolt Horvát István igazat szólt, amikor ezt írta: „Holmi mende-mondák a Tudomány Országában semmit sem nyomnak. Hiteles tanúk és hiteles emberi tekintetek tészik a

történeti tudomány alapkövét, nem az önkény vagy banyás állítgatások.” Horvát István, Tudományos Gyűjtemény IX/1829. 33. o.

Mégsem lehet vitás, hogy feltevéseink tökéletes vagy vitathatatlan bizonyítására egyszerűen nincs esélyünk! Régen sem volt és a jövőben sem lesz.

Mégis: mit tehet a régészet a magyar őstörténetért?

Mindenekelőtt természetesen azt, hogy lankadatlanul folytatja a pontos és hiteles ásásokat és gyűjti a megfigyeléseket. Nem hagyja félbe-szerbe a szkíta, szarmata, hun, avar és magyar temetőket! Vas megyében például a szó szoros értelmében életbevágó kérdés a VI–XI. századi temetők maradéktalan és teljes feltárása s helyett mi történik? Lukácsházán például néhány tucat avarkori sír kiásása után abbamarad a kutatás, s évek óta nincs folytatás!

Ugyanakkor azonban a régészet ne korlátozza már eleve önmagát, ne kössük gúzsba önmagunk önmagunkat. Ezt már nem egyszer megtettük. Gondoljunk például arra, hogyan rekesztettük ki őstörténetünk anyagi kultúrájából annak idején az ún. köznépi temetőket. Vagy hogyan módosítgatják az ún. griffes-indás emléanyag etnikai és időrendi értelmezését. Az a tudós, aki 35 évvel ezelőtt a griffes-indás „kései” avarokkal kiraboltatta a lemezes „korai” avarok sok ezer sírját, manapság „békés együttéléstről” és töretlen „átfejlődésről” beszél. Volt, aki a griffes-indás temetőket a IX–X. századra keltezte, és volt olyan, aki a VI–IX. századra keltezte. De az ilyen nézetek képviselőit – egyébként helyesen – nem bélyegezik meg, nem gúnyolják ki, nem közösjük ki. Ám ha valaki, akárcsak céloz is arra, hogy a ma viszonylag kis létszámú magyarság hajdan jelentős nép kellett legyen és nyelvünk sem alakulhatott ki másfél-ezer évvel ezelőtt s kivált nem Szibériában és a Káma vidékén, valamint elutasítja például a törökök által elsodort szolga-magyarság őstörténeti vízióját, nyomban lehorvátistvánózzák, nacionalista ábrándkergetőnek kiáltják ki és leprásként kiközösjük. A franciának szabad mondanía: *J'ai l'honneur d'être Français!*, nekünk még egymás között is illetlenség kiejteni: büszke vagyok a magyarságomra. Pedig Horvát István sem akart mást, mint a többi nemzetek: „Más Nemzetek nagy gonddal tanulják

régi viszontagságaikat. Ébredjünk fel már egyszer mi is és nemzeti életünket örökösítsük nemzeti történeteinkben!” (TGy XI/1829.78. o.)

Célszerű és nagyon hasznos volna tehát, ha a szkíta, szarmata, hun, bolgár, kazár, alán, besenyő, avar, jász és magyar etnikai meghatározásokat nem kezelnék olyan mereven, mint eddig és az időmeghatározásokkal sem dobálóznánk oly’ játékos könnyedséggel. Ugyanakkor viszont *tudatosan és felkészülten* fordulnánk a Kr. sz. utáni századokról (sőt! korábbi időktől is!) az 50. szélességi foktól délre mind Közép-Ázsiát, mind a Kaukázust illetően, amikor *szellemi örökségünk* értelmét és eredetét kívánjuk vizsgálni. Lenéző mosolygás nélkül olvassuk végig Körösi Csoma Sándor szellemi végrendeletét:

„Kedves Hazámiai!

Nemzetünk eredetének, és régebbi történeteinek felkeresése és kifejtése végett indultam volt ki Hazámból... s indulok a mi Elejink legrégibb Hazájába, nagy és kis Bukáriába (Buchara), de ha én, Isten őrizzen, olyan szerentsés nem lehetnék, hogy ezen utamat végrehajtsam, imé ezennel meghagyom, hogy az, aki ezen Tzélban én utánam megindul, Konstantinápolyban a török nyelvet megtanulván... és egyenesen az említett országokba menjen s onnan kezdje további vizsgálódását. Ugyanis én az eddig valókból tökéletesen meg vagyok győződve, hogy a Mi Elejink ezen vidékről szállottak le, mint cultus nemzetek, a Krisztus előtt több századokkal, és minckutánna a mai Persián, Arábián által mentek volna, onnan visszatérvén, Syrián, Assyrián, Arménián, Georgián és Russián Európába kéntelenítették menni az ásiái sok revolúciók miatt.” – Thaisz Redactor, TGy I./1825. 9–10. o. (Körösi Csoma Sándor levele Teheránból 1821. március 1-jén.

Példa gyanánt talán elégséges a szemfedők kérdésére hivatkoznom, amelyről egyértelműen kiderült, hogy déli eredetű és nem szibériai hozadék. Utalnék továbbá a magyarok vallásával kapcsolatos újabb nézetekre, mert egyre határozottabb formát ölt a sámánizmus revíziója. Reményt keltő lépés e tekintetben Mesterházy Károly megállapítása öseink egyistenhitéről. De hol vagyunk még a magyar *szellemi kincstár* töménytelen titkának megfejtésétől? Megoldatlan a kereszténység kérdésköre, válasz nélküli az ún. avar kori fülkesírok problémája. Magam pél-

dául úgy vélem, hogy *Dentumogeria* elhagyására, majd a kárpát-medencei honfoglalásra *döntően* azért került sor, mert az ősi hitet és szellemiséget (amely az univerzizmusból és a zaratusztrizmusból kinőtt nem-judeo-kereszténység is lehet!) a rendkívül agresszív arab hódítók súlyosan veszélyeztették. S azt sem feledjük, mint ősi igazságot: ha egy nép más vallást vesz fel, mint a rokonai, vagyis elhagyja az ősi hitet, saját rokona válhatik a *legnagyobb ellenségévé*! Gondoljunk a besenyőkre és a kunokra.

Mindamellet, ha a magyar őstörténet kutatásában komoly változást szeretnénk látni, akkor legelőször is össze kell gyűjteni és kétnyelvű, *válogatás és átértelmezés* nélküli teljes forrásszövegek kiadását kell előkészíteni. Mégpedig valamennyi írott forrását. Ám azt jól tudták a régiek is, hogy ez *hatalmas* vállalkozás volna s ehhez egy külön intézet kellene. Kállay Ferenc 156 évvel ezelőtt így írt erről:

„Hazánkban kell hát előbb olyan intézetnek felállani, mely a keleti nyelvek tanulását velünk nem csak megkedveltesse, hanem a szükséges kútfők használatát is megkönnyebbítse, hol mind azon segédeszközök egybe halmozva legyenek, melyek nélkül a nyelv és történetvizsgáló el nem lehet... Míg ilyen intézet nem létesül, mely központosítaná a segéd kútfőket, valami fontos felfedezéseket ne is reméljünk a régi történetekben...” Kállay Ferenc, *A keleti nyelvek magyar őstörténeti fontossága*. Tudománytár XII/1839. 349–350. o.

S végezetül hadd jelentsem be, hogy ez év novemberében hivatalosan is létrejön egy új és független Magyar Őstörténeti Intézet Budapesten.

